Istoriografia cărţii româneşti vechi tipărite la Buda (1780-1830) şi a elementelor sale grafice*

Dr. ANCA ELISABETA TATAY
Biblioteca Academiei Române
Cluj-Napoca

Abstract

Historiography of the Old Romanian Books Printed in Buda and of their Graphic Elements

The large number of writings printed in the University Typography of Buda placed it on a leading position among the typographies that edited Romanian books during the first three decades of the 19th century. It was not only the quantity but also the quality of writings that aroused the interest of Romanian and Magyar researchers throughout the time. This historiographical approach is not intended to exhaust the subjects but rather to touch on the main proposed directions, respectively the ones related to the history of the old Romanian writings printed in Buda; to their content, their historical, linguistic and literary message, under the influence of the Enlightenment; to the engravings of books in discussion and to the engravers who signed them.

Keywords: *historiography, old Romanian books, University Typography from Buda, graphic elements, Enlightenment*

În timp ce în secolul al XVIII-lea iluminismul era în plină afirmare în Europa, ţările române cunosc o perioadă de frământări socio-politice, cauzate în principal de anexarea Transilvaniei la Imperiul Habsburgic în

* Studiul de faţă este finanţat dintr-un grant al Consiliului Naţional al Cercetării Ştiinţifice, CNCS-UEFISCDI, cod proiect: PN-II-ID-PCE-2011-3-0314 (Director: prof. univ. dr. Eva Mârza), şi are la bază un capitol din teza de doctorat intitulată: ***Din istoria şi arta cărţii româneşti vechi: gravura de carte de la Buda***, Institutul de Istorie „George Barițiu," Academia Română, Filiala Cluj-Napoca, 2011 (Coordonator: cercet. şt. I. dr. Ioan Chindriş).

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

1688, şi oficial în 1699 în urma păcii de la Karlowitz, şi a instaurării regimurilor fanariote în Moldova, în 1711, şi în Ţara Românească începând cu anul 1716. Cele trei ţări române, aflându-se la confluenţa intereselor marilor imperii - otoman, ţarist şi habsburgic - nu beneficiau de o situaţie politică şi economică favorabile lor. Cu toate acestea, cultura a fost într-o continuă ascensiune, chiar dacă mai lentă.

Iluminismul va prinde contur şi la români, în jurul anului 1780, defazat faţă de Europa, ca şi în cazul altor curente. În următorii 50 de ani, consideraţi a fi, în linii mari, anii iluminismului românesc, cultura română cunoaşte un neîndoielnic progres. Pe plan social şi politic, această jumătate de secol este marcată în primul rând de răscoala lui Horea din 1784-1785, de lansarea petiţiei cunoscute sub numele de ***Supplex Libellus Valachorum***, în 1791, şi de Revoluţia lui Tudor Vladimirescu din 1821.

Focar de răspândire a culturii, secţia românească a Crăieştii Tipografii a Universităţii din Buda, a cărei activitate va debuta exact în anul 1780, va edita variate cărţi în perioada celor cincizeci de ani amintiţi mai sus (cât şi ulterior). Numărul mare de tipărituri ieşit de sub teascurile oficinei în discuţie o plasează pe locul I în rândul tipografiilor care scoteau în primele trei decenii ale secolului al XIX-lea cărţi româneşti.[1] Nu doar cantitatea, ci şi calitatea cărţilor explică de ce acestea au suscitat de-a lungul timpului interesul cercetătorilor români sau maghiari.

Mai întâi, specialiştii s-au aplecat cu multă răbdare asupra inventarierii numeroaselor cărţi apărute în această oficină, de care au beneficiat atât românii din Imperiu, cât şi cei din Ţara Românească şi Moldova.

O lucrare de pionierat a realizat Vasilie Popp, ***Disertaţie despre tipografiile româneşti în Transilvania şi învecinatele ţări de la***

[1] Ambrus Miskolczy, ***Le rôle des publications de l'Imprimerie Universitaire de Buda dans l'évolution de la culture roumaine de la fin du XVIIIe siècle à 1830***, în ***Typographia Universitatis Hungaricae Budae, 1777-1848***, publié par Péter Király, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983, p. 301.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

începutul lor până la vremile noastre, Sibiu 1838,[2] în care sunt cuprinse şi 28 de cărţi de Buda, editate între 1798 şi 1832.

În binecunoscuta lucrare monumentală ***Bibliografia românească veche*** alcătuită de Ioan Bianu, Nerva Hodoş şi Dan Simonescu, Tom II-IV, Bucureşti, 1910–1944, tipăriturile româneşti de la Buda sunt cuprinse în bună măsură. Ni se oferă informaţii utile privind titlul tipăriturii, anul şi locul ei de apariţie, autorul sau traducătorul, se reproduce, când este cazul, cuvântul înainte, sunt menţionaţi tipografii, editorii, gravorii, corectorii ş.a. Aproximativ aceeaşi metodă întâlnim şi la Andrei Veress în ***Bibliografia română-ungară***, volumul II, ***1781-1838***, Bucureşti, 1931. Completări, rectificări şi adnotări ulterioare binevenite întâlnim mai ales la Daniela Poenaru, ***Contribuţii la Bibliografia românească veche***, Târgovişte, 1973, şi la Dan Râpă-Buicliu, ***Bibliografia românească veche. Additamenta***, I, (1536-1830), Galaţi, 2000. Dintre cercetătorii care oferă date inedite despre tipărituri budense se cuvine a fi menţionaţi Cristina Bica[3] şi Ioan Chindriş.[4]

Răspândirea intensă a tipăriturilor de la Buda în varii medii şi uneori la mari distanţe de importantul oraş maghiar de pe Dunăre este mărturisită şi de nu puţinele cataloage de carte veche românească, publicate în reviste de specialitate sau în volume de sine stătătoare. Cataloagele pot cuprinde titluri aflate în colecţiile unor instituţii (biblioteci, muzee, arhive, mănăstiri) sau într-un anumit oraş, judeţ, zonă. Dintre semnatarii unor astfel de lucrări, apelând la criteriul cronologic, îi citãm doar pe următorii: Gheorghe Hâncu,[5]

[2] Ediţia a II-a, îngrijită de Eva şi Iacob Mârza şi însoţită de un amplu studiu introductiv, a apărut la Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995.

[3] Cristina Bica, ***Tipăriturile româneşti vechi existente în Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia (Catalog)***, în ***Apulum***, XVIII, 1980, p. 233-251.

[4] Ioan Chindriş, ***Cărţi româneşti vechi necunoscute la Budapesta***, în vol. omagial ***Studii Istorice. Omagiu profesorului Camil Mureşanu***, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1998, p. 227-244.

[5] Gheorghe Hâncu, ***Cartea românească veche în Biblioteca „V. A. Urechia***," Galaţi, 1965.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

Mircea Filip,[6] Ileana Băncilă, Rodica Calcan,[7] Doina Lupan, Lucia Haţeganu,[8] Constantin Pascu,[9] Martin Bodinger,[10] Elena Dima, Gheorghe Buluţă, Simona Ceauşu,[11] Doina Hanga, Elena Mosora,[12] Constantin Mălinaş,[13] Susana Andea, Avram Andea,[14] Dan Buciumeanu,[15] Ioan

[6] Mircea Filip, ***Cartea românească veche în Biblioteca G. T. Kirileanu Piatra Neamţ. Bibliografie adnotată*,** Bacău, 1970.

[7] ***Cartea românească veche în colecţiile Bibliotecii Centrale Universitare Bucureşti***, coord.: Ileana Băncilă; ed. şt.: Rodica Calcan, Bucureşti, 1972.

[8] Doina Lupan, Lucia Haţeganu, ***Cartea veche românească în Biblioteca Muzeului Unirii Alba Iulia***, în ***Apulum***, XII, 1974, p. 359-394 (partea I); XIII, 1975, p. 353-372 (partea a II-a); XIV, 1976, p. 225-250 (partea a III-a); XV, 1977, p. 371-391 (partea a IV-a); XVII, 1979, p. 385-440 (partea a V-a).

[9] Constantin Pascu, ***Cartea românească veche în Biblioteca Brukenthal***, Sibiu, 1976.

[10] Martin Bodinger, ***Catalogul cărţilor rare şi preţioase. Vol. 3: Cartea românească veche în colecţiile Bibliotecii Centrale Universitare din Iaşi: catalog adnotat***, Iaşi, 1976.

[11] Elena Dima, Gheorghe Buluţă, Simona Ceauşu, ***Cartea românească veche în bibliotecile documentare ale arhivelor statului. Catalog***, Bucureşti, 1985.

[12] Doina Hanga, Elena Mosora, ***Catalogul cărţii vechi româneşti din colecţiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" Cluj-Napoca***, Cluj-Napoca, 1991.

[13] Constantin Mălinaş, ***Catalog de carte românească veche [la Oradea, 1643-1830]***, Oradea, Editura Mihai Eminescu, 1993.

[14] Susana Andea, Avram Andea, ***Cartea românească veche în Transilvania în inventare bisericeşti***, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1996.

[15] Dan Buciumeanu, ***Comori de carte veche românească şi străină: Catalogul colecţiilor speciale ale Bibliotecii I. G. Bibicescu***, Craiova, Scrisul Românesc, 1996.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

Chindriş,[16] Maria Basarab,[17] Dorin Teodorescu,[18] Olimpia Mitric,[19] Florian Dudaş,[20] Dimitrie Poptămaş,[21] Toma Rădulescu, Violeta Stănescu,[22] Ştefania-Cecilia Ştefan,[23] Florin Marinescu, Vlad Mischevca,[24] Igor Cereteu,[25] Otilia Urs[26] ş.a.

Un merit deosebit la cunoaşterea istoriei oficinei tipografice din Buda, implicit şi a cărţilor sale, îl are renumitul cercetător maghiar Andrei Veress, care publică în acest sens, în 1932, în ***Boabe de grâu***, un articol succint, dar valoros, intitulat ***Tipografia românească din Buda***.[27] Acesta este primul

[16] Ioan Chindriş, ***Cartea românească veche la Viena***, în ***Acta Musei Napocensis, Istorie***, 32/II, 1996, p. 373-381; Idem, ***Cartea românească veche la Budapesta***, în ***Acta Musei Napocensis, Istorie***, 33/II, 1997, p. 215-229.

[17] Maria Basarab, ***Cartea românească veche în muzeul din Deva. Catalog***, Deva, Acta Musei Devensis, Deva, 1998.

[18] Dorin Teodorescu, ***Cartea românească veche în judeţul Olt (1801-1830)***, Slatina, Editura Fundaţiei „Universitatea pentru toţi", 2002.

[19] Olimpia Mitric, ***Cartea românească veche în judeţul Suceava (1643-1830). Catalog***, Suceava, Editura Universităţii „Ştefan cel Mare", 2005.

[20] Florian Dudaş, ***Vechile tipărituri româneşti din Ţara Bihorului***, vol. I (1536-1760), vol. II (1761-1830), Oradea, Editura de Vest, 2007.

[21] Dimitrie Poptămaş, ***Prezenţa şi circulaţia vechilor tipărituri româneşti în zona superioară a văii Mureşului***, Târgu-Mureş, Editura Nico, 2008.

[22] Toma Rădulescu, Violeta Stănescu, ***Cartea veche românească din colecţia Muzeului Olteniei Craiova***, Craiova, Editura Info, 2008.

[23] Ştefania-Cecilia Ştefan, ***Catalogul cărţii româneşti vechi şi rare din colecţia Muzeului municipiului Bucureşti (1648-1829)***, Bucureşti, CIMEC, Institutul de Memorie Culturală, 2008.

[24] Florin Marinescu, Vlad Mischevca, ***Cărţile româneşti din Biblioteca Mănăstirii Athonite Sfântul Pavel***, Atena, Sf. Pavel-Athos, 2010.

[25] Igor Cereteu, ***Cartea românească veche şi modernă în fonduri din Chişinău***, Iaşi, Tipo Moldova, 2011.

[26] Otilia Urs, ***Catalogul cărţii româneşti vechi din Biblioteca Academiei Române Filiala Cluj-Napoca***, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011.

[27] Andrei Veress, ***Tipografia românească din Buda***, în ***Boabe de grâu***, III, nr. 12, 1932, p. 593-612.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

studiu în limba română dedicat în mod special renumitei tiparniţe, în care se schiţează principalele momente din evoluţia instituţiei; sunt menţionate cele mai importante cărţi, reieşind cu claritate varietatea acestora, modul de editare şi de difuzare al cărţilor, felul în care au acţionat corectorii şi cenzorii Ioan Onişor, Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Ioan Teodorovici, preţul cărţilor, relevând însemnătatea tipografiei la promovarea culturii române. În concluzie, autorul afirmă: „*Această activitate a tipografiei româneşti din Buda alcătuieşte un capitol deosebit în istoria literaturii române* [...] *ceea ce merită să fie înregistrat şi pentru faptul că ea a purces dintr-un mediu străin, dar favorabil românimii şi într-o epocă destul de lungă - înainte de Eterie - când în principatele române românismul şi limba română nu pătrunseseră încă în toate păturile sociale în aşa fel ca printre românii din Ardeal şi Ungaria...*"[28]

În anul 1982, la Budapesta va apărea volumul ***A budai Egyetemi Nyomda román kiadványainak dokumentumai, 1780-1848*** *(Documentele publicaţiilor române ale Tipografiei Universităţii din Buda, 1780-1848)*, cuprinzând 563 de acte oficiale sau scrisori existente în arhivele din Budapesta (Magyar Országos Levéltár), care ne oferă diverse date extrem de preţioase privind mersul tipografiei de-a lungul timpului. „*Documentele au fost culese, editate şi completate cu explicaţii de Veress Endre*" (1868-1953), volumul fiind editat după moartea acestuia de către Sámuel Domokos.[29]

O privire de ansamblu asupra tuturor secţiilor Tipografiei Universităţii (printre care şi cea românească) realizează Käfer István în lucrarea sa ***Az Egyetemi Nyomda négyszáz éve (1577-1977)*** *(400 de ani ai Tipografiei Universităţii)*, Budapesta, 1977, care este împărţită în şase capitole cu referire la perioada menţionată. Dacă primele două capitole înfăţişează prima etapă a tipografiei, desfăşurată la Tyrnavia (Nagyszombat, Sâmbăta Mare) din 1577 până în 1777, cel de-al treilea, intitulat ***Typographia Regiae Universitatis***

[28] ***Ibidem***, p. 612.

[29] În legătură cu acest volum de documente Gheorghe Gorun, ***Contribuţii documentare la istoria cărţii româneşti de la începutul secolului al XIX-lea. Tipografia de la Buda*** *(I)*, în ***Crisia***, XXV, 1995, p. 283-303, face anumite comentarii şi aduce un număr de 23 de noi documente.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

Budensis, relatează istoria acesteia din momentul mutării ei împreună cu Universitatea la Buda, până la finele revoluţiei din 1848-1849. Ultimele trei capitole se referă la activitatea tipografiei până la momentul apariţiei cărţii, respectiv 1977. În capitolul 3, care intră în preocupările noastre, se subliniază, printre altele, felul cum oficina, odată stabilită în noul ei sediu, la Buda, a ieşit de sub tutela bisericii catolice (trebuie amintit că în 1577 ea a fost înfiinţată de către episcopul Telegdi Miklós), intrând sub cea a statului şi devenind, totodată, prima tipografie a mişcărilor culturale ale limbilor naţionale ale ţării, mişcări care au început în perioada iluminismului şi a reformelor.[30]

Cei 400 de ani de la înfiinţarea tipografiei au prilejuit organizarea unui amplu colocviu internaţional, intitulat ***A budai Egyetemi Nyomda szerepe a kelet-európai népek kulturális, társadalmy és politikai fejlödésében*** (*Le rôle de l'Imprimerie Universitaire de Buda dans le développement culturel, social et politique des peuples d'Europe centre-orientale*), ale cărui lucrări au fost tipărite într-un volum numit ***Typographia Universitatis Hungaricae Budae, 1777-1848***, editat de Péter Király la Budapesta şase ani mai târziu, în 1983. O serie de studii valoroase semnate de cercetători din Ungaria (Béla Köpeczi,[31] László Sziklay,[32] Éva Ring,[33] Anna Kecskés,[34]

[30] Käfer István, ***Az Egyetemi Nyomda négyszáz éve (1577-1977)***, Budapest, Magyar Helikon, 1977, p. 104.

[31] Béla Köpeczi, ***Le rôle de l'Imprimerie Universitaire de Buda dans le développement culturel des peuples de l`Europe centrale et orientale à la fin du XVIIIe et au début du XIXe siècle,*** în ***Typographia Universitatis Hungaricae Budae, 1777-1848,*** publié par Péter Király, Budapest, Akadémiai KIadó, 1983, p. 29-34.

[32] László Sziklay, ***Les courants idéologiques, littéraires et artistiques dans les publications de l'Imprimerie Universitaire de Buda***, în ***Ibidem***, p. 45-51.

[33] Éva Ring, ***La diffusion des livres en langues minoritaires par l'Imprimerie Universitaire Royale de Hongrie au début du XIXe siècle***, în ***Ibidem***, 105-111.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

Ambrus Miskolczy[35] ş.a.), din România (Lajos Demény,[36] Mircea Anghelescu[37]) şi din alte ţări (Günther Wytrzens[38] ş.a.) dezbat diferite aspecte importante referitoare la oficina din marele oraş maghiar de pe Dunăre, cu accent pe limbile diferitelor popoare care au cunoscut un deosebit progres în cadrul acestei instituţii. Apariţia textelor predominant în limba franceză a facilitat difuzarea pe plan internaţional a cărţii.

Dintre ideile cele mai importante ale volumului editat de Péter Király spicuim doar câteva: între 1777 şi 1848 în cadrul oficinei de la Buda au fost publicate, în 16 limbi,[39] 5.500 de titluri; dacă se ţine seama de faptul că 4.000 au fost redactate în latină, maghiară şi germană, nu se poate tăgădui deloc că vestita tipografie a contribuit în mare măsură la dezvoltarea culturilor naţionale ale popoarelor, care înainte nu au avut decât foarte puţine publicaţii în limba maternă; Universitatea şi Imprimeria au adoptat o atitudine tolerantă faţă de diferitele tendinţe naţionale;[40] cărţile laice, reprezentând toate ramurile ştiinţifice din epocă, sunt pe primul plan, iar atmosfera creată aici de comuniunea intelectualilor diferitelor popoare din cadrul Imperiului au contribuit la pregătirea Revoluţiei de la 1848;[41] în ansamblul cărţii româneşti vechi, cu limitele între 1508-1830, secţia

[34] Anna Kecskés, ***La production de livres vue en ciffres***, în ***Ibidem***, p. 119-130.

[35] Ambrus Miskolczy, ***op. cit.***, p. 301-307.

[36] Lajos Demény, ***Le rôle des ouvrages historiques publiés par l'Imprimerie Universitaire de Buda dans le développement de la conscience nationale roumaine***, în ***Ibidem***, p. 281-286.

[37] Mircea Anghelescu, ***L'Imprimerie de l'Université de Buda et les luministes roumains***, în ***Ibidem***, p. 287-292.

[38] Günther Wytrzens, ***Die Bedeutung der «Rusalka Dnistrova» für das nationale Erwachen der Ukrainer in Österreich und Ungarn***, în ***Ibidem***, p. 333-338.

[39] László Sziklay, ***op. cit.***, p. 45.

[40] Béla Köpeczi, ***op. cit.***, p. 33-34.

[41] Lajos Demény, ***op. cit.***, p. 281.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

românească a tipografiei de la Buda ocupă locul III din punct de vedere cantitativ, după Bucureşti şi Iaşi.[42]

Rolul şi locul tipografiei româneşti de la Buda în constelaţia tipografiilor româneşti vechi sunt punctate la justa valoare în cărţile de sinteză scrise de Mircea Tomescu, ***Istoria cărţii româneşti de la începuturi până la 1918***, Bucureşti, 1968; Dan Simonescu şi Gheorghe Buluţă, ***Scurtă istorie a cărţii româneşti***, Bucureşti, 1994.

În teza de doctorat cu titlul ***Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea***, coordonată de Prof. Univ. Dr. Nicolae Bocşan şi susţinută în anul 2000 la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj (publicată în acelaşi an la Giula), Maria Berényi abordează în capitolul ***Carte şi cultură românească la Tipografia Universităţii din Buda*** aspecte privitoare la activitatea tipografiei în discuţie, precum: constituirea oficinei, activitatea corifeilor Şcolii Ardelene legate de aceasta, autori originari din Banat şi Crişana, editorul Zaharia Carcalechi şi ***Biblioteca românească***, mecenaţi ai tipăriturilor, difuzarea cărţilor româneşti.

Dintre cercetătorii care, după Revoluţia din 1989, s-au aplecat asupra importantei oficine din capitala ungară, redactând studii demne de semnalat, îi mai consemnăm pe Gheorghe Gorun[43] şi pe Monica Avram,[44] ambii discutând problema cenzorilor şi corectorilor români activi la Buda, precum şi pe Ana Maria Roman-Negoi[45] şi Ioan Cristinel Roman-Negoi,[46] care abordează politica editorială, respectiv problema exportului cultural.

---

[42] Ambrus Miskolczy, ***op. cit.***, p. 301.

[43] Gheorghe Gorun, ***Cenzorii români de la tipografia din Buda***, în ***Crisia***, XXII, 1992, p. 145-159.

[44] Monica Avram, ***Tipografia românească de la Buda în timpul cenzoratului lui Petru Maior, 1809-1821***, în ***Libraria. Studii şi cercetări de bibliologie***, IV, 2005, p. 231-246; Idem, ***Activitatea tipografiei de la Buda de la începuturi şi până la cenzoratul lui Petru Maior***, în ***Libraria. Studii şi cercetări de bibliologie***, V, 2006, p. 147-172.

[45] Ana Maria Roman-Negoi, ***Priorităţi politice-priorităţi editoriale. Tipografia Universităţii din Buda la începutul secolului al XIX-lea,*** în ***Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai" al***

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

Numeroase sunt cărţile de sinteză dedicate Şcolii Ardelene - mişcare ideologică, culturală şi politică românească cu caracter iluminist - şi iluminismului românesc în general. În aceste cărţi de vastă erudiţie se discută detaliat modul în care reprezentanţii epocii luminilor tratează probleme referitoare la istoria, limba, literatura, filosofia, viaţa economică, socială, politică, culturală etc. a românilor.

Nicolae Iorga, în ***Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)***, vol. II, Bucureşti, 1969 (ediţia I a apărut în 1901) vorbeşte pertinent despre operele realizate de diferiţi reprezentanţi ai iluminismului românesc, afirmând, printre multe altele, că tipografia din Buda a devenit cu timpul „*un focar de civilizaţie pentru românii din principate*."[47]

Dumitru Popovici, în mult citata sa carte, ***La littérature roumaine a l'époque des lumières***, Sibiu, 1945, declară că Şcoala Transilvană poate fi numită şi Renaşterea Transilvană, care de fapt nu aparţine doar acestei provincii româneşti, ci românilor de pretutindeni.[48] Iluminismul nu este privit ca o mişcare filosofică unitară, din contră, ea se caracterizează printr-o mare varietate de direcţii care contrastează viu între ele: materialism, empirism, raţionalism, idealism, senzualism. Există însă un anumit spirit al luminilor care circulă prin toate aceste curente şi le unifică. Cu alte cuvinte, toate aceste curente sunt străbătute de raţionalism. Kant afirma răspicat: „*Îndrăzneşte să ştii*!"„*Îndrăzneşte să te slujeşti de propria raţiune*!"[49]

Academiei Române, nr. VIII-IX, 2005-2006, p. 59-68; Idem, ***Politica editorială a Tipografiei Universităţii din Buda la începutul secolului al XIX-lea***, în ***Ţara Bârsei***, An V (XVI), Nr. 5, 2006, p. 56-62.

[46] Ioan Cristinel Roman-Negoi, ***Tipografia de la Buda la graniţa dintre secolul XVIII şi XIX: exportul cultural românesc***, în volumul ***Cercetarea şi perspectivele digitizării***, editori: Ana Maria Roman-Negoi, Eva Mârza, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2009, p. 312-325.

[47] Nicolae Iorga, ***Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)***, vol. II, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1969, p. 265.

[48] Dumitru Popovici, ***La littérature roumaine a l'époque des lumières***, Sibiu, Centrul de Studii şi Cercetări Privitoare la Transilvania, 1945, p. 20.

[49] ***Ibidem***, p. 31-32.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

Chiar dacă lucrarea lui Romulus Munteanu, ***Contribuţia Şcolii Ardelene la culturalizarea maselor***, Bucureşti, 1962, este scrisă în plină epocă comunistă, ea îşi păstrează valabilitatea ideilor enunţate. Se vorbeşte despre politica iosefinistă şi consecinţele ei în Transilvania sau despre Şcoala Ardeleană şi problema răspândirii cunoştinţelor ştiinţifice în vederea luminării poporului.

Poetul şi filosoful Lucian Blaga în cartea sa, ***Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea***, Bucureşti, 1966, vorbeşte în cunoştinţă de cauză despre condiţiile istorice în care s-a declanşat iluminismul în Transilvania, despre filosofia luministă iosefinistă, precum şi despre corifeii Şcolii Ardelene. Pe drept cuvânt, creaţiile iluministe sunt numite „*cărămizi pentru zidirea lumii*," cărturarii simţindu-se „*chemaţi să pună umărul la zidirea unei lumi în grai românesc. «Lumea» aceasta rămăsese în urmă undeva, în timp ce «lumea» altor popoare era în plin veac «prealuminat». Cărţile, toate cărţile pământului, dacă ar fi fost cu putinţă, trebuiau scrise şi tipărite*."[50]

Volumul lui Alexandru Duţu, ***Coordonate ale culturii româneşti în secolul XVIII (1700-1821). Studii şi texte***, Bucureşti, 1968, dezbate probleme ale iluminismului din ţările române, cât şi din relaţiile pe tărâmul tiparului dintre Râmnic şi Buda.

Un loc distinct în studierea iluminismului românesc îl ocupă lucrarea lui Aurel Nicolescu, ***Şcoala Ardeleană şi limba română***, Bucureşti, 1971.

Cartea profesorilor Dumitru Ghişe şi Pompiliu Teodor, ***Fragmentarium iluminist***, Cluj, 1972, a fost scrisă într-o perioadă în care regimul comunist făcea anumite concesii în domeniul cultural-ştiinţific-artistic. Se arată cum ideile iluministe se întâlnesc deopotrivă la Blaj, Râmnic, Oradea, Sibiu, Arad, Bucureşti şi Iaşi. Asistăm la o mişcare largă, politică şi culturală, care antrenează în aceeaşi măsură lumea satelor şi oraşelor transilvănene, „*determinând un proces de creaţie şi receptare*."[51]

---

[50] Lucian Blaga, ***Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1966, p. 130.

[51] Dumitru Ghişe, Pompiliu Teodor, ***Fragmentarium iluminist***, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972, p. 18.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

Cărturarii iluminişti au acordat importanţa cuvenită înjghebării unei gândiri pedagogice moderne care să desprindă treptat învăţământul de caracterul lui fideist, orientându-l spre laicitate şi raţionalitate. Aceştia vedeau în învăţământul naţional românesc un mijloc care putea duce la realizarea aspiraţiilor politice, de emancipare socială şi naţională a poporului român. Se arată că în această direcţie Blajul a devenit „*principalul focar de cultură*" al românilor din Transilvania. Cărturarii Blajului, şi nu numai ei, vizau înlăturarea stării de înapoiere a poporului român prin accesul la cultură şi lumină. În felul acesta, românii transilvăneni puteau să acceadă la obţinerea de drepturi egale cu celelalte naţionalităţi. Învăţaţii mai năzuiau ca oamenii de rând să depăşească bariera superstiţiilor, să cunoască legile fireşti ale naturii, ajutându-i în acest mod să vieţuiască mai bine. Se atrage atenţia că educaţia în familie este deosebit de importantă, că trebuie să existe un respect reciproc între membrii acesteia, iar exemplul personal este demn de urmat.[52]

Cercetătorul Ion Lungu, în cartea ***Şcoala Ardeleană. Mişcare ideologică naţională iluministă***, Bucureşti, 1978 (ediţia a II-a în 1995), defineşte clar cele două etape principale ale sus-numitului curent. În prima, se elaborează şi se afirmă ideologia naţională, ale cărei caracteristici „*constau, între altele, în formularea crezului latinist, extremist, pe plan filologic şi istoric, cu scopul obţinerii de drepturi şi libertăţi naţionale pe calea reformelor de «sus», în folosul emancipării culturale şi naţionale*," reforme care trebuiau să vină din partea absolutismului luminat. Cea de-a doua rezidă în faptul că reprezentanţii iluminismului românesc „*se apropie tot mai mult de propriul popor, pe care încearcă să-l ridice prin ştiinţa de carte, răspândirea cunoştinţelor ştiinţifice şi combaterea superstiţiilor, crearea unei literaturi istorice şi beletristice în limba naţională, traducerea*

[52] ***Ibidem***, p. 214-228; Pompiliu Teodor mai dezbate probleme ale iluminismului românesc în corelaţie cu cel european şi în alte lucrări, dintre care mai citǎm doar: ***Interferenţe iluministe europene***, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

unor lucrări filosofice iluministe, dar, mai ales, prin accentul pe care îl pun în tot ceea ce scriu pe trezirea şi dezvoltarea conştiinţei naţionale."[53]

Ample analize cu privire la iluminismul bănăţean, ai cărui reprezentanţi au avut strânse legături cu tipografia din Buda, întâlnim la Nicolae Bocşan: ***Contribuţii la istoria iluminismului românesc***, Timişoara, 1986.

Un volum care se vrea a fi consacrat în mod special activităţii oficinei româneşti din marele oraş maghiar de pe Dunăre este cel al lui Domokos Sámuel (cunoscut ca fiind preocupat de relaţiile literare româno-maghiare): ***Tipografia din Buda. Contribuţia ei la formarea ştiinţei şi literaturii române din Transilvania la începutul secolului al XIX-lea***, Giula, 1994. După o introducere în care este expus contextul istoric care a favorizat dezvoltarea iluminismului românesc, sunt tratate, rând pe rând, viaţa şi opera celor mai importanţi reprezentanţi ai curentului care au avut legături cu secţia românească a faimoasei tipografii: Samuil Micu, „*precursorul ştiinţei româneşti din Transilvania*;" Gheorghe Şincai, „*cel mai important om de ştiinţă al Şcolii Ardelene*;" Petru Maior, „*scriitorul multilateral*;" Ioan Molnar-Piuariu, „*promotorul culturii române din Transilvania*;" Ioan Barac, Vasilie Aaron, Dimitrie Ţichindeal, Ion Budai-Deleanu, socotiţi ca deschizători de drumuri în ceea ce priveşte literatura (scrieri originale sau traduceri) din Transilvania; Constantin Diaconovici-Loga, Paul Iorgovici, Radu Tempea, cei ce au înnoit limba; Damaschin T. Bojincă, Ioan Monorai şi Vasilie Popp, reprezentanţi târzii ai iluminismului ardelean. Conţinutul lucrării nu acoperă în întregime titlul formulat de autor. El omite titluri importante din istoriografia românească, exagerând totodată dependenţa culturii române din Transilvania faţă de cea maghiară.[54]

---

[53] Ion Lungu, ***Şcoala Ardeleană. Mişcare ideologică naţională iluministă,*** Bucureşti, Editura Minerva, 1978, p. 114-115.

[54] Vezi în acest sens recenzia cărţii lui Sámuel Domokos alcătuită de Laura Stanciu şi publicată în ***Annales Universitatis Apulensis. Series Historica***, 1, 1997, p. 162-163.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

Informaţii utile referitoare la elita care s-a afirmat în perioada iluministă aflăm din ***Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900***, Bucureşti, 1979, realizat de un colectiv de cercetători de la Iaşi. Pe acelaşi segment istoriografic se înscriu şi volumele ***Istoria literaturii române***, vol. I, Bucureşti, 1969, al lui George Ivaşcu şi ***Istoria literaturii române de la origini până la 1830***, Bucureşti, 1977, al lui Al. Piru. O parte din scrierile importante ale reprezentanţilor iluminismului românesc au fost reproduse de către Florea Fugariu în cele două volume apărute la Bucureşti în 1983, intitulate ***Şcoala Ardeleană***.

Este de la sine înţeles că, de-a lungul timpului, au fost alcătuite deopotrivă ample şi documentate monografii consacrate reprezentanţilor Şcolii Ardelene care au fost cenzori şi corectori în cadrul tipografiei de la Buda: Samuil Micu,[55] Gheorghe Şincai[56] şi Petru Maior.[57]

În sfârşit, dar nu în ultimul rând, mai amintim publicaţia periodică cu titlul ***Şcoala Ardeleană***, din care au apărut la Oradea, până în prezent, 5 volume ce conţin studii despre personalităţi ale iluminismului ardelean, despre istoria limbii şi a cărţii româneşti vechi sau crâmpeie din istoria ecleziastică şi naţională ş.a. Faptul că Ioan Chindriş coordonează[58] aceste

[55] Serafim Duicu, ***Pe urmele lui Samuil Micu-Clain***, Bucureşti, Editura Sport Turism, 1986; Pompiliu Teodor, ***Sub semnul luminilor-Samuil Micu***, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000.

[56] Mircea Tomuş, ***Gheorghe Şincai. Viaţa şi opera***, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965; Serafim Duicu, ***Pe urmele lui Gheorghe Şincai***, Bucureşti, Editura Sport Turism, 1983; Ana Maria Roman-Negoi, ***Recuperarea unui destin: Gheorghe Şincai, Hronica românilor***, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2009.

[57] Maria Protase, ***Petru Maior-un ctitor de conştiinţe***, Bucureşti, Editura Minerva, 1973; Serafim Duicu, ***Pe urmele lui Petru Maior***, Bucureşti, Editura Sport Turism, 1990; Laura Stanciu, ***Biografia unei atitudini: Petru Maior (1760-1821)***, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2003.

[58] Vol. I (2006); vol. II (2007), Coordonator: Ioan Chindriş; vol. III (2009) şi vol. IV (2010), Coordonatori: Ioan Chindriş, Ciprian Ghişa; vol. V (2011), Coordonatori: Ioan Chindriş, Niculina Iacob.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

volume nu este surprinzător, dacă ţinem seamă că avem de-a face cu un pasionat cercetător al iluminismului românesc cu variatele lui faţete. O bună parte dintre contribuţiile sale din acest domeniu au fost reunite în două volume ample, şi anume: ***Cultură şi societate în contextul Şcolii Ardelene***, Cluj-Napoca, 2001, şi ***Transilvanica***, Cluj-Napoca, 2003.

Arta grafică a cărţilor româneşti imprimate la Buda a suscitat foarte puţin atenţia specialiştilor români sau maghiari până în momentul de faţă. Un început în această direcţie este oferit de către Ioan Bianu, Nerva Hodoş, Dan Simonescu, în binecunoscuta lor ***Bibliografie românească veche***, în care sunt reproduse câteva gravuri din cărţile de la Buda, consemnându-se uneori şi gravorii.

Gh. Oprescu, în ***Grafica românească în secolul al XIX-lea***, vol. I, Bucureşti, 1942, analizează, nu foarte detaliat, uneori doar semnalându-le, xilogravurile, gravurile în metal şi litografiile existente în peste 15 cărţi, atrăgând atenţia asupra însemnătăţii artistice a acestora şi asupra autorilor (atunci când ei semnează), relevând anumite influenţe occidentale, explicabile prin poziţia geografică pe care o ocupă Buda în arealul european.

Cornel Tatai-Baltă, în cartea sa ***Gravorii în lemn de la Blaj (1750-1830)***, Blaj, 1995, a evidenţiat faptul că ilustrarea cărţilor bisericeşti apărute la Buda cu gravuri în lemn, dar şi în metal, se făcea uneori după tipăriturile de la Blaj sau din alte centre tipografice româneşti. Acelaşi autor, în studiul ***Reprezentarea Sfântului Ioan Damaschin în Octoihurile româneşti vechi***,[59] apelând la metoda comparatistă, discută două dintre cele mai frumoase ilustraţii budense. Într-un studiu recent a demonstrat că plăci de lemn gravate la Buda au fost folosite apoi la tipografia din Braşov.[60]

---

[59] Cornel Tatai-Baltă, ***Reprezentarea Sfântului Ioan Damaschin în Octoihurile româneşti vechi***, în ***Ars Transsilvaniae,*** VIII-IX, 1998-1999, p. 245-259; studiul a fost reluat în volumul de autor ***Interferenţe cultural-artistice europene***, Blaj, Editura Astra, 2003.

[60] Idem, ***Din relaţiile de colaborare ale tipografiei de la Braşov cu cea de la Buda***, în ***Şcoala Ardeleană***, V, coordonatori: Ioan Chindriş şi Niculina Iacob, Oradea, Editura „Episcop Vasile Aftenie," 2011, p. 105-114.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

La rândul său, Dragoş Morărescu semnalează existenţa unor gravori ale căror opere sunt meritorii în cadrul tipografiei de la Buda.[61]

Pe parcursul celor 4 ani de studii doctorale (2007-2011), ca urmare a parcurgerii bibliografiei şi a investigaţiilor întreprinse până în prezent în biblioteci renumite din ţară şi străinătate,[62] am reuşit să ne facem o idee destul de cuprinzătoare asupra modului în care au fost împodobite cărţile româneşti apărute în tipografia de la Buda. În acest sens am publicat o carte,[63] câteva articole[64] şi mai multe studii.[65]

---

[61] Dragoş Morărescu, ***Xilogravura în cartea românească de la Buda. Xilograful Sf[ântului] Ioan Damaschin***, în ***Biblioteca***, nr. 3, 2000, p. 86-87.

[62] Cercetarea s-a desfăşurat în cele mai importante biblioteci din oraşele: Cluj-Napoca, Bucureşti, Sibiu, Alba Iulia, Braşov, Galaţi, Oradea, Târgu-Mureş, Aiud, Blaj, Budapesta, Chişinău.

[63] Anca Elisabeta Tatay, ***Tradiţie şi inovaţie în tehnica şi arta ilustraţiei cărţii româneşti tipărite la Buda (1780-1830)***, Alba Iulia, Editura Altip, 2010.

[64] Idem, ***Din istoria şi arta cărţii tipărite la Buda. O reprezentare a lui David***, în ***Astra blăjeană***, an XII, nr. 1. (50), 2009, p. 70-71; Idem, ***Ilustraţiile Calendarelor lui Ştefan Niagoe (Buda, 1829 şi 1830)***, în ***Astra blăjeană***, an XII, nr. 2. (55), 2010, p. 45-46; Idem, ***Xilogravura „Răstignirea" din Strastnicul de la Buda din 1816,*** în ***Astra blăjeană***, an XV, nr. 1 (58), martie 2011, p. 55-56.

[65] Idem, ***Incursiune în gravura cărţii româneşti vechi de la Buda, 1780-1830***, în ***Danubius***, XXVI, 2008, p. 251-262; Idem, ***Gravurile Triodului de la Buda din 1816***, în ***Annales Universitatis Apulensis, Series Historica***, 12/2, 2008, p. 231-243; Idem, ***Litografiile din revista „Biblioteca românească" de la Buda***, în vol. ***Şcoala Ardeleană III. 240 de ani de la moartea marelui arhiereu şi luptător naţional Ioan Inochentie Micu-Klein, 1768-2008***, coordonatori: Ioan Chindriş şi Ciprian Ghişa, Oradea, Editura „Episcop Vasile Aftenie", 2009, p. 366-375; Idem, ***Xilogravurile Mineielor de la Buda din 1804 şi 1805***, în ***Apulum***, XLVI, 2009, p. 119-138; Idem, ***Gravura în metal din cărţile româneşti religioase apărute la Buda (1780-1830)***, în vol. ***Lucrările sesiunii naţionale a doctoranzilor în istorie, Ediţia I, Oradea, 22-23 mai 2009***, coordonatori: Mihai D. Drecin, Ioan Horga, Barbu Ștefănescu, Oradea, Editura Universităţii din Oradea, 2009, p. 258-271; Idem, ***Gravura „Roata vieţii" din „Calendarul pe 100 de ani" de la Buda din 1814***, în ***Libraria***, nr. VIII, 2009, p. 166-176; Idem,

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

Consideraţii referitoare la Tipografia de la Buda şi cultura din Ţara Românească şi Moldova, în vol. ***Cercetarea şi perspectivele digitizării,*** coordonatori: Ana Maria Roman-Negoi şi Eva Mârza, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2009, p. 297-311; Idem, ***Frontispicii şi viniete laice gravate în lemn folosite pentru decorarea tipăriturilor româneşti de la Buda (1780-1830),*** în vol. ***Şcoala Ardeleană IV***, coordonatori: Ioan Chindriş şi Ciprian Ghişă, Oradea, Editura „Episcop Vasile Aftenie," 2010, p. 156-169; Idem, ***Viena, Buda, spaţiul românesc-rută de circulaţie a gravurii (1780-1830)***, în ***Transilvania***, 11-12/2010, p. 35-41; Idem, ***Considerations concerning the Typography of Buda and the Culture from Wallachia and Moldavia***, în ***Transylvanian Review***, Vol. XIX, Supliment No. 5: 4, 2010, Editori: Alexandru Simon, Marius Eppel, Loránd Mádly, Tudor Sălăgean, Attila Varga, p. 141-156; Idem, ***Imagini din epoca napoleoneană existente în cărţile româneşti vechi tipărite la Buda (1814-1815)***, în ***Transilvania***, 3-4/2011, p. 115-121; Idem, ***„Din întuneric la lumină": gravurile din Calendarele lui Ştefan P. -Niagoe, Buda, 1829 şi 1830***, în vol. ***In memoriam Pompiliu Teodor. Simpozion Internaţional. Deva. 9 aprilie 2011,*** editori coordonatori: Simion Molnar, Florin Ilieş, Deva, Editura Cetate Deva, 2011, p. 336-347; Idem, ***Incursion into the Old Romanian Secular Books Printed in Buda. The Puncheon Print***, în ***Transylvanian Review***, vol. XX, No. 2, Summer 2011, p. 34-50; Idem, ***The Engravings of Byzantine Tradition from the Old Romanian Books Printed in Buda (1780-1830)***, în ***Proceedings of the 22nd International Congress of Byzantine Studies, Sofia 22-27 August 2011***, vol. III, ***Abstracts of Free Communications***, Sofia, 2011, p. 282-283; Idem, ***A Budán nyomtatott román könyvek metszetei: Ihletődési források és hatás (1780-1830)***, în ***Magyarország és a Balkán vallási és társadalmi kapcsolatai Tanulmánykötet Ohridi Szent Naum halálának 1100. évfordulója emlékére,*** Szerkesztette: Doncsev Toso, Menyhárt Krisztina, H. Tóth Imre, Budapest, Bolgár Kulturális Fórum, 2011, p. 210-220, fig. 9-18; Idem, ***Reprezentările xilogravate ale Sfântului Ioan Damaschin din Octoihurile de la Buda (1811, 1826) cu surse de inspiraţie din Moscova, Kiev, Râmnic şi Blaj***, în ***Şcoala Ardeleană***, V, coordonatori: Ioan Chindriş şi Niculina Iacob, Oradea, Editura „Episcop Vasile Aftenie", 2011, p. 115-126; Idem, ***Incursion into the Engravings of Byzantine Tradition from the Old Romanian Books Printed in* Buda *(1804-1816)***, în ***Brukenthalia. Romanian Cultural History Review. Supplement of Brukenthal. Acta Musei,*** 1st year, No. 1, 2011, p. 51-56; Idem, ***Gravurile în***

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

Deşi gravorii maghiari sau de alte naţionalităţi, ale căror nume se întâlnesc în cărţile româneşti vechi de la Buda, au fost studiaţi, mai mult sau mai puţin, de către istoriografia maghiară, gravurile lor din cărţile mai sus amintite nu apar consemnate nicăieri în aceste scrieri. Cu alte cuvinte, ei sunt artişti cunoscuţi, dar activitatea lor legată de cărţile româneşti de la Buda este neexplorată.

Respectivii gravori sunt consemnaţi în dicţionare enciclopedice de artă străine, precum cel întocmit de Ulrich Thieme şi Felix Becker, ***Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*** *(Lexicon universal al artiştilor plastici, din antichitate până în prezent),* 37 de volume, Leipzig, 1907-1950, sau maghiare, ca de pildă Szendrei János, Szentiványi Gyula, ***Magyar képzőművészek lexikona. Magyar és magyarországi vonatkozású művészek életrajzai a XII. századtól napjainkig*** *(Lexiconul artiştilor plastici maghiari. Biografiile artiştilor maghiari şi ale celor originari din Ungaria din secolul XII şi până în zilele noastre)*, Első kötet (Volumul I), Budapest, 1915; ***Művészeti lexikon, Építészet / Szobrászat / Festészet / Iparművészet*** *(Lexicon de artă, Arhitectură/ Sculptură/ Pictură/ Artă decorativă)*, 2 volume, Budapest, 1935 sau ***Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*** *(Lexicon de istoria culturii maghiare),* I, Budapest*,* 2003.

Alte cărţi de istoria artei cu informaţii utile, dar de multe ori sumare, despre gravori mai semnează: Lyka Károly, ***Magyar művészet (1800-1850). A táblabíró világ művészete*** *(Artă maghiară (1800-1850). Arta în lumea asesorilor de la curtea de apel)*, Budapest, [1922]; Nagy Zoltán, ***A magyar litográfia története a XIX. században*** *(Istoria litografiei maghiare în secolul al XIX-lea)*, Budapest, 1934; Pataky Dénes, ***A magyar rézmetszés története. A XVI. századtól 1850-ig*** *(Istoria gravurii maghiare. Din secolul al XVI-lea până în anul 1850)*, Budapest, 1951; Gerszi Teréz, ***A magyar kőrajzolás története a XIX. században*** *(Istoria litografiei maghiare în veacul al XIX-lea)*, Budapest, 1960; Rózsa György, ***Grafikatörténeti tanulmányok: fejezetek a magyar vonatkozású grafikai ábrázolások múltjából*** *(Studii de istoria*

metal din cartea lui I. H. Kampe, „Descoperirea Americii", Buda, 1816, în ***Libraria***, nr. X, 2011, p. 176-187.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)

graficii: capitole din trecutul reprezentărilor grafice de sorginte maghiară), Budapest, 1998.

Aflându-ne la sfârşitul acestui periplu istoriografic, precizăm că nu s-a dorit o abordare exhaustivă a subiectelor, ci doar atingerea principalelor direcţii preconizate, respectiv acelea legate de istoria cărţilor româneşti vechi tipărite la Buda; de conţinutul lor şi de mesajul transmis din punct de vedere istoric, lingvistic, literar ş.a. sub înrâurirea benefică a iluminismului; de gravurile cărţilor în discuţie şi de gravorii care le semnează.

BDD-A30274 © 2012 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 20:51:47 UTC)